JUNI 85

ar'chipel

rita

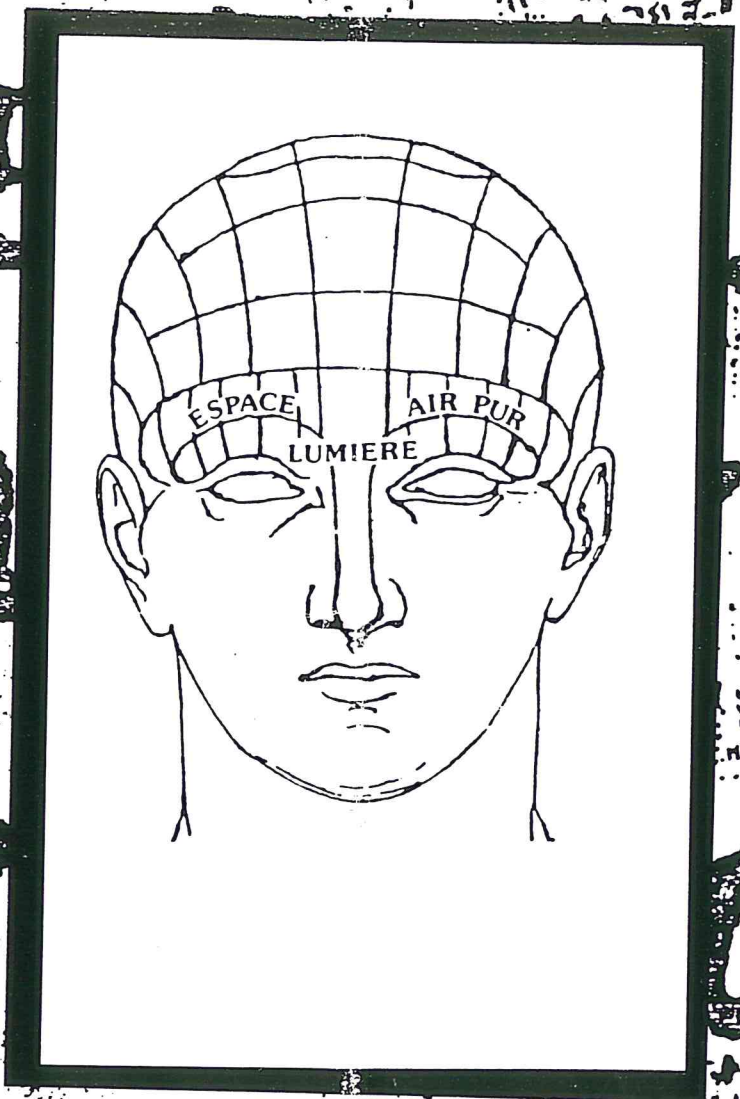
lla

ab

ter

ek

de

architect

uwkunde

ar'chipel (<Gr.-Lat.), m. (-s), 1. zee waarin een groot aantal eilanden en eilandengroepen niet zeer ver van elkaar verwijderd liggen; — 2. die eilanden zelf: *de Griekse, de Oostindische Archipel.*

architect' (**architekt**) (<Gr.), m. (-en), bouwmeester, bouwkundig ingenieur, iem. die de plannen voor gebouwen ontwerpt en op de uitvoering daarvan het toezicht houdt.

Oostende, 19 juni 1985

- Hartelijk uitgenodigd voor de laatste ARCHIPEL aktiviteit vóór de zomer.
  DINSDAG 25 JUNI 1985
  FIRMIN MEES over ARCHIEKTUURIDEOLOGIËEN
  studie en kritiek der grondbeginselen (doktoraatstesis)

  OM 20 uur IN DE COMEDIE
  Gieterijstraat, Roeselare

  Aansluitend op zijn boeiende voordracht van 16 april jl. vervolgt Dr. Firmin Mees met het tweede deel.
  In dit ARCHIPELschrift een beknopt schema van de tesis en een uittreksel uit de inleiding.
  (Liefhebbers van stevige vakantielektuur kunnen zich na de voordracht eventueel een eksemplaar van de tesis ter plaatse aanschaffen. In tegenstelling met "traditionele" teses is deze in een vlot leesbare essayvorm gegoten zonder mistig jargon).

- In september wordt in de eerste bijeenkomst van het nieuw werkjaar een nieuw bestuur verkozen. Mensen die zich aktief willen inzetten op de een of andere wijze, geven hun naam op in de loop van de zomer aan onderstaand adres.

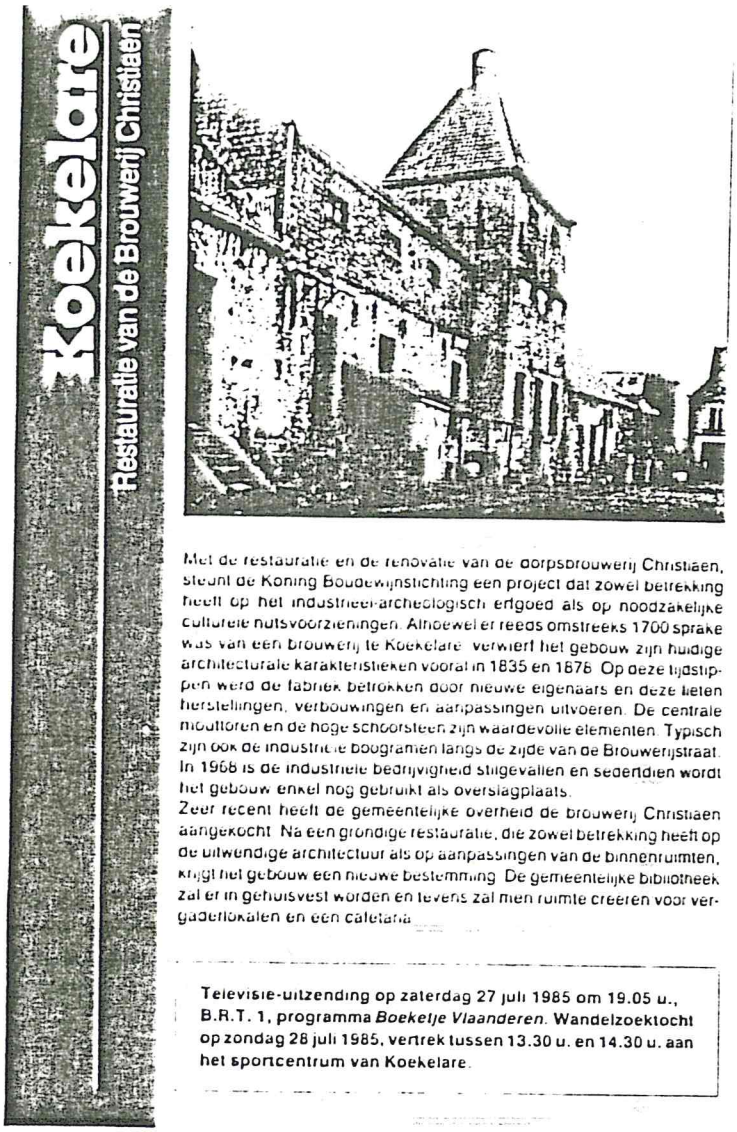
WERKJAAR 1985-1986

- Reeds gekontakteerd voor september en oktober :
  . Johan Van Gheluwe over ARCHITECTURE IS en MUSEUM of MUSEA
  . Michel Dutrieux over DE WEENSE ARCHITEKTUUR ROND DE EEUWWISSELING.
  Wiener Secession ... Hoffman, Olbicht, Wagner en... LOOS

- Mogelijke verdere aktiviteiten (nog uit te kiezen en aan te vullen) :
  . HANS HOLLEIN
  . RICARDO BOFILL
  . G. EYSELINCK
  . O. VAN RYSELBERGHE
  . BAUAUSSTELLUNG BERLIN
  . INDUSTRIËLE ARCHEOLOGIE
  . POST MODERNISME
  . JEAN COSSE
  . EVOLUTIE TURKSE WONINGBOUW.

  Voor deze items blijken interessante sprekers beschikbaar die we kunnen kontakteren.
  Suggesties en tips deze zomer opgeven aub.

p.a. Koningstraat 43A bus 1, 8400-Oostende tel. 059/70.21.80

Met de restauratie en de renovatie van de dorpsbrouwerij Christiaen, steunt de Koning Boudewijnstichting een project dat zowel betrekking heeft op het industrieel-archeologisch erfgoed als op noodzakelijke culturele nutsvoorzieningen. Alhoewel er reeds omstreeks 1700 sprake was van een brouwerij te Koekelare verwierf het gebouw zijn huidige architecturale karakteristieken vooral in 1835 en 1876. Op deze tijdstippen werd de fabriek betrokken door nieuwe eigenaars en deze lieten herstellingen, verbouwingen en aanpassingen uitvoeren. De centrale mouttoren en de hoge schoorsteen zijn waardevolle elementen. Typisch zijn ook de industriële boogramen langs de zijde van de Brouwerijstraat. In 1968 is de industriële bedrijvigheid stilgevallen en sedertdien wordt het gebouw enkel nog gebruikt als overslagplaats.
Zeer recent heeft de gemeentelijke overheid de brouwerij Christiaen aangekocht. Na een grondige restauratie, die zowel betrekking heeft op de uitwendige architectuur als op aanpassingen van de binnenruimten, krijgt het gebouw een nieuwe bestemming. De gemeentelijke bibliotheek zal er in gehuisvest worden en tevens zal men ruimte creëren voor vergaderlokalen en een cafetaria.

Televisie-uitzending op zaterdag 27 juli 1985 om 19.05 u., B.R.T. 1, programma *Boekelje Vlaanderen*. Wandelzoektocht op zondag 28 juli 1985, vertrek tussen 13.30 u. en 14.30 u. aan het sportcentrum van Koekelare.

- Mogelijke dagtrips.
  . BRUSSEL Hotel Solvay - Mag. Waucquer Horta - zwembad Res. Palace - Concert Noble ...
  . werk van MARC DESSAUVAGE.

- Noot :
  lidgeld voor het jaar '85-'86 wordt in september opgevraagd.
  Vanaf oktober worden geen uitnodigingen meer verstuurd naar niet-betalende leden. De laat geïnde lidgelden in januari '85 golden voor 1984-1985 (tot zomer '85).

- BELANGRIJK.

  Bijeenkomst beheerraad vóór de aanvang van de voordracht, om 18 uur in de COMEDIE di. 25 juni.
  Dringend uitgenodigd :
  Walter Barthier, Jan Vandewalle, Philip Cardinael , Freddy Deschacht, Jan Debusschere en alle andere geïnteresseerden voor de komende werking.

  Te bespreken : financiering werkjaar 1985-1986.

Hartelijke groeten,

Marc Felix

2

F. MEES

ARCHITEKTUURIDEOLOGIEEN

beknopt schema
(1e deel voordracht 16 april)

- metodiek
- architektuurideologiëen van eerste orde :
  . artistiek formalisme
    Labrouste, Loos, Scott, Le Corbusier, Alberti ...
  . funktionalisme
    Durand, Haring
  . konstruktivisme
    Laugier, Lodoli, Viollet Le Duc ...

(2e deel voordracht 25 juni)

  . strukturalisme
    Habraken, Rossi ...

- architektuurideologiëën van tweede orde
  . architektuur als drager van betekenissen
    Venturi, Schultz
- architektuurideologieën van derde orde
  . Fourrier, Morris, Wright, Tafuri, Weber
- architektuurideologiëën van vierde orde

- een weg uit de chaos

inleiding

FIRMIN MEES

ARCHITEKTUURIDEOLOGIEEN
"aanpak en metodiek"

ideologie in plaats van vormelijkheid

Tot voor kort, en daarvan moge voornoemd symposium getuigen, werd architektuur bestudeerd als een eindprodukt. Studie van de evolutie in architektuur beperkte zich voornamelijk tot de studie van de evolutie van die eindprodukten als hoogstaande resultaten van het artistiek kunnen van een tijdperk. Architektuur zou er alleen wel bij varen mocht de aandacht die nu wordt besteedt aan architektuur-prentenboeken zich verplaatsen naar studies waarin evolutie en revolutie in het architektonisch denken en het architektonisch voelen in reliëf worden gebracht. Deze kennis zou vooral in de huidige architektonische ideeënchaos enig licht kunnen werpen.

De basisdoelstelling van dit werk ligt in het achterhalen en evalueren van de ideeën die vormgevers hebben bezield en van de beelden welke ze wilden konkretiseren onder impuls van die ideeën, eerder dan een zoveelste stylistische analyse van de gebouwen die zij hebben gebouwd.

Door herbronning en bezinning binnen eigen rangen hebben architektuurhistorici van de nieuwe generatie het belang van de architektuur-ideologische attitude als stuwende kracht achter het ontwerp- en realisatieproces van gebouwen herontdekt.
Het inzicht groeide dat architektuur en samenleving geen onafhankelijk optredende fenomenen zijn, maar dat duidelijke korrelaties tussen beide kunnen worden onderscheiden.

Architektuurfilosofie, architektuurideologie, architekturale denkbeelden en -visies, zijn begrippen welke sedert geruime tijd in onze vakliteratuur onduidelijk en door elkaar worden gebruikt. Zij hebben aanleiding gegeven tot betekenismenging en betekenisverarming.
Het ligt in wezen niet zo voor de hand of men binnen het architektonisch gebeuren, geformuleerde redeneringen als filosofisch, ideologisch of als denkbeeld moet definiëren. Waar precies de grenzen dienen getrokken tussen filosofie en ideologie is nog geen uitgemaakte zaak en zelfs voor specialisten niet altijd duidelijk. (5)

Naast andere betekenissen duidt men met 'filosofie' meestal op een algemene levens- en wereldbeschouwende opvatting. Met 'ideologie' wordt normaliter verwezen naar een systeem van ideeën, opvattingen en zingevingen die het gedrag(in ons geval het architekturaal gedrag) richten.

(5) R. Sierksma, ongekorrigeerd materiaal - Klassenstrijd; Ideologie; Materialisme. 1978, TH-Delft, p.135.

Om die redenen is het dan ook geraden in het kader van deze studie vooraf duidelijkte stellen dat voortaan het begrip ideologie hier zal gehanteerd worden, niet in zijn stilaan pejoratieve betekenis van partijpolitieke aanhankelijkheid, maar specifiek binnen het architekturaal gebied als een samenhangend geheel van voorstellingen, waarden en overtuigingen welke het architekturaal ontwerp richten.

Overtuiging en waarde zijn meestal begrippen met kollektieve ondersteuning waardoor ideologie in deze kontekst moet begrepen worden als verwijzend naar een gemeenschappelijke benadering vanwege verschillende ontwerpers met betrekking tot het architekturaal gebeuren.
In het kader van de architektuurbenadering van een individueel ontwerper kan beter de notie 'architekturaal denkbeeld gehanteerd worden, doelend op een individuele voorstelling naar vorm en inhoud door de geest, en al of niet ressorterend onder een of andere architektuurideologie.

twee benaderingswijzen

Althusser stelde dat praktijk niet mogelijk is dan DOOR en IN ideologie, m.a.w. dat elke maatschappij, elke maatschappelijke werkelijkheid ideologisch wordt geleefd. (6)
Hoewel de draagwijdte van zijn ideeën duidelijk politiek geïnspireerd zijn, kan zijn stellingname, gezien het feit dat architektuur een wezenlijk deel vormt van die maatschappelijke werkelijkheid, ook binnen het architektonisch gebeuren worden geïntroduceerd.
Dit brengt ons tot de beschouwing dat benadering van architektuur op ideologische basis langs verschillende wegen kan geschieden.

Sierksma stelt, bij zijn interpretatie van het werk van Althusser (7), dat men gekonfronteerd wordt met twee benaderingswijzen (twee 'ingangen') bij de analyse van artefakten (meer in het bijzonder kunstwerken) : namelijk
- die van het werk zelf, waarbij een bijzondere relatie van het werk tot de ideologie wordt verondersteld, en
- die van de perceptie van werken door het niet-analyserende publiek.

In het eerste geval gaat het dus om de positie van het ideologische IN het (estetisch) werk; in het tweede geval gaat het om het ideologische effekt VAN het (estetisch) werk. (8)

Indien nu een bepaald architekturaal werk een bepaalde architektuur-ideologie uitstraalt, dan is de potentie tot herkenning van die ideologie enerzijds nog afhankelijk van de 'konsument' (als aanschouwer, gebruiker) en anderzijds van het ogenblik van waarneming.

(6) R. Sierksma, op. cit. p.147, verwijzend naar 'Lenin and Philosophy' (1971) van Althusser.

(7) R. Sierksma, op. cit. p.159.

(8) Een andere visie hieromtrent wordt naar voor gebracht door Hadjinicolaou in 'Histoire de l'art et lutte de classe' p.139,195; stellende dat het estetisch effekt niets anders is dan het plezier dat de beschouwer ondervindt wanneer die zich in de 'verbeelde ideologie' herkent. Zodoende reduceert deze auteur het estetisch effekt tot het ideologisch effekt.

Het zijn de materiële praktijken van de konsument(en) die bepalen 'als wat' ze worden begrepen en op wat voor wijze ze naar wat voor ideologie verwijzen. (9) Het is duidelijk dat de gangbare ideologieën tijdens de periode van ontstaan van een werkstuk (zij het beeldhouwwerk, literatuur of architektuur), sterk kunnen verschillen van deze waarin het werk (soms jaren nadien) wordt waargenomen. Dit alles betekent dat men bij de analyse van een artefakt de erin aangetroffen ideologische verwijzingen niet mag identificeren met het ideologisch effekt dat er kan van uitgaan.

Konkreet en in het kader van deze studie stel ik bijgevolg dat de eerste benadering van architektuur erin bestaat de architektuurideologische vertrekbasis te achterhalen, om dan aan de hand daarvan het al dan niet (geheel of gedeeltelijk) gerealiseerd model te onderzoeken. Deze werkwijze biedt het voordeel dat ze toelaat na te gaan in hoeverre ideologieën architekturaal konden (en kunnen) gekonkretiseerd worden, vertrekkend van vooraf geformuleerde ideologische kriteria.

ideologische vertrekbasis

↓ eerste benadering

architekturaal resultaat afwegen

De als vertrekbasis vooropgestelde ideologische komplexen zijn uiteraard ontstaan uit een gegroeide werkelijkheid en verwijzen naar, of reageren duidelijk tegen deze werkelijkheid.

Deze benadering bezit aldus duidelijk gemene trekken met de eerste benadering van Althusser.

Voor de tweede benadering van architektuur zou ik van een andere basis willen vertrekken dan deze door Althusser geformuleerd als een onderzoek naar het ideologisch effekt uitgaande van het (estetisch) werk.
Deze methodiek is bij haar overheveling van het politieke naar het louter architekturale veld inhoudelijk te weinig omvangrijk omdat ze enkel open staat voor de semantische korrelatie tussen het (estetisch) objekt en het 'niet-analyserende publiek'.

In feite zou de tweede benadering precies de omgekeerde methodiek van de eerste benadering moeten hanteren. Dit betekent konkreet dat vertrekkende van een architekturaal resultaat (10), een verklaring wordt gezocht voor het hoe en het waarom dezer vormgeving, daarbij putten uit een verzameling van zich aandienende ideologieën. Al naargelang de persoonlijke filosofische en (politiek) ideologische standpunten van diegene die het onderzoek voert, zal de verklaring voor het fenomeen verschillen, met als rechtstreeks

(9) R. Sierksma, op. cit. p.164.

(10) Dit begrip slaat zowel op een konkrete realisatie als op een afgerond beeld onder vorm van tekening, schets of makette.

gevolg dat voor eenzelfde architekturaal resultaat diverse en uiteenlopende verklaringen worden genoteerd.

architekturaal resultaat

↓ tweede benadering

verklaring zoeken

Om de aangehaalde redenen, en temeer omdat ze bovendien de meest objektieve redeneringsopbouw toelaat, zal daarom in het verder verloop van deze studie beroep worden gedaan op de eerste benaderingsmethode, en dit voor zover de ideologie duidelijk als vertrekbasis werd geformuleerd of kon worden achterhaald.

begrenzing in de tijd

Nu de wijze van benadering van het onderwerp werd gefixeerd, rijst de vraag naar de omvang van de materie.

Statistisch onderzoek naar de ouderdom van de ons omringende gebouwen laat zien dat een uiterst gering percentage daarvan dateert van vóór 1900. Het is ondertussen gemeen goed geworden dat als gevolg van de industriële revolutie het spreidingspatroon van de bevolking tussen 1800 en 1900 een radikale wijziging heeft ondergaan : de steden groeiden dermate snel aan dat zich een toestand ging ontwikkelen welke nooit voordien was voorgekomen. Morfologische en architekturale verkankering, als gevolg van deze snelle groei en van grote sociaal-maatschappelijke verschuivingen, stelde de aankomende 20ste eeuw voor zware problemen. Ideologische en filosofische beschouwingen ontstaan in de 19de eeuw werden in de 20ste eeuw als theoretische basis aangevuld en als uitgangspunt gehanteerd voor konkrete realisaties die een antwoord op de gerezen problematische situaties moesten vormen.
Nieuwe ideeënvelden waren aanleiding en fundament voor nieuwe bewegingen (waaronder de Moderne Beweging als meest gekende en als meest invloedrijke voor de gebouwde omgeving zoals die zich nu aandient).

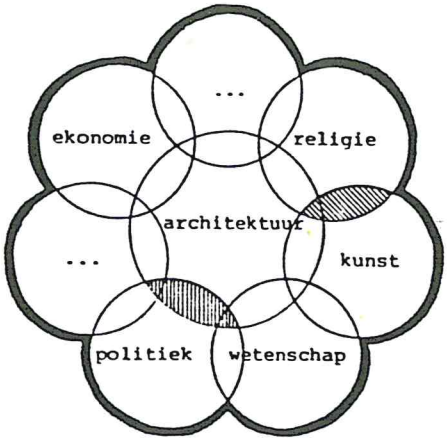
Wij zullen in een verder verloop vaststellen dat het architekturaal erf-goed dat wij heden 'bevolken', ideologisch grotendeels haar wortels vindt in de tweede helft van de 18de en de ganse 19de eeuw. Dit betekent hoegenaamd niet dat de 20ste eeuw geen eigen bijdrage zou hebben geleverd in het domein van ideevorming in en rond architektuur; integendeel. Maar hoewel bepaalde opvattingen reeds gezaaid waren een paar eeuwen voor onze jaartelling, of daarna in de renaissance, toch kwamen de meeste van hen echt tot leven en tot algehele ontplooiing tijdens en na de Verlichting.

Hoewel dit werk principieel niet is gebonden aan een historische begindatum, noch aan een einddatum, koncentreert de inhoud ervan zich toch hoofdzakelijk op de ontwikkelingen van de laatste drie eeuwen.

het maatschappelijk beeld

Hoe belangrijk architektuur ook moge zijn als maatschappij-gebonden fenomeen, toch speelt zij in ons maatschappelijk bestel geen centrale rol.
Denkend binnen de architektuurdiscipline ligt het in het kader van deze studie evenwel voor de hand architektuur als een centraal uitgangspunt voorop te stellen en haar te omringen met de diverse maatschappij-bepalende fenomenen.

Elk deelfacet van het maatschappelijk gebeuren wordt bepaald, beïnvloed, gewijzigd, ... door elk van de andere facetten.
Schematisch kan dit als volgt worden uitgebeeld :

Als wij de cirkels daarin beschouwen als abstrakte voorstellingen van denkgebieden of van invloedssferen, dan is het architekturaal denkgebied (zoals trouwens de andere deelgebieden of -facetten) een plastisch gebied, voortdurend in beweging onder invloed van de omringende gebieden, welke samen het maatschappelijk beeld vormen.
Elk deelfacet (zij het ekonomie, politiek, kunst, religie...) kent zijn eigen dynamiek en ontwikkelt spanningsvelden

met elk der andere facetten. De uitbeelding, bij middel van gearceerde vlakken, van elk dezer spanningsvelden (noem het overlappingen), is in dit schema niet mogelijk. Dit is - binnen dit bestek - ook niet noodzakelijk.

Een ideaal maatschappelijk beeld zou op die manier tot een sterk evenwichtige konfiguratieve voorstelling leiden, waarin het spanningsveld van elke maatschappelijke dynamiek evenwaardig zou voorkomen.

Nochtans ligt de maatschappelijke werkelijkheid zoals men weet helemaal anders. Verschillen in macht en stootkracht tussen de maatschappelijke dynamieken onderling, doen de invloedssfeer van de enen sterk toenemen ten koste van de anderen. De deelgebieden op zich groeien of krimpen; hun respektievelijke spanningsvelden volgen deze beweging en groeien of krimpen eveneens. Het is zelfs niet uitgesloten dat bepaalde spanningsvelden (tijdelijk) totaal verdwijnen.

Op een bepaald historisch ogenblik komt men aldus tot naaststaand schema, als momentopname van het heersend maatschappijbeeld.

Deze schema's verbeelden tegelijk de grote verschillende ideologische deelgebieden en hun invloed op het architektonisch denken, binnen het maatschappelijk totaalbeeld.
Op hun beurt brengen deze ideologieën vruchten voort welke langs de architekturale praktijk hun neerslag vinden in de vorm van artefakten (11).

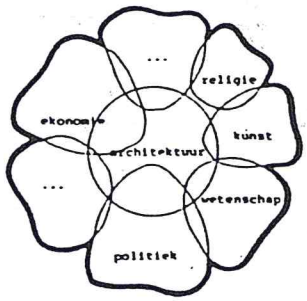
Derhalve zien wij dat 'de maatschappij' is opgebouwd uit een samenvoeging van enerzijds een maatschappelijk gebeuren en anderzijds een maatschappelijke neerslag. Anders gezegd: een samenhangend geheel van processen en artefakten.

Deze processen situeren zich binnen de bestaande artefakten en geven aanleiding tot nieuwe artefakten.
Maar ook omgekeerd situeren de artefakten zich binnen de processen en geven aanleiding tot nieuwe processen. Was het W. Churchill of een ander die zei: 'We shape our environment and the environment shapes us'?

Welnu, het onafscheidbare geheel, gevormd door, enerzijds het algemeen sociaal-kultureel ruimtelijk patroon als momentele kristallisatie van dergelijke maatschappelijke processen, en anderzijds het artefaktieel morfologisch patroon, noemen wij DE GEBOUWDE OMGEVING. (12)

Bedoelde processen worden echter op gang gebracht door een individu of een groep van individuen, en geven zoals gesteld, aanleiding tot artefakten en/of nieuwe processen.

Wij kunnen derhalve stellen dat elk maatschappelijk gebeuren een proces is dat zich afspeelt tussen drie polen:

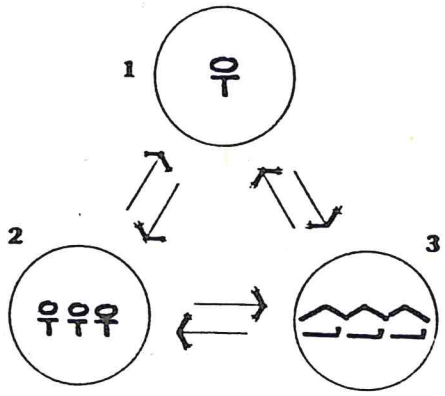

(11) 'artefakt' hier in de betekenis van door mensenhanden veroorzaakte objekten.

(12) Dit komt in feite neer op een verruiming van het begrip 'gebouwde omgeving', zoals het tot voor kort werd gehanteerd, enkel doelend op de zintuiglijk vaststelbare architekturale vormen.

1. het individu
2. de sociale groep
3. de artefakten

Deze drie polen zijn ieder op zich fysisch waarneembaar; hun onderlinge relatiepatronen en de processen die zij op gang brengen zijn dat niet. De neerslag van die processen zijn weer wel zintuiglijk waarneembare fenomenen.

Die polen worden taalkundig voorzien van namen zoals:

Bernard, Els, de toerist, de gevangene,...voor pool 1 (het individu)
de socialisten, de klerus, de vrouwen,... voor pool 2 (de soc. groep)
Gent, de marollen, de Hoogstraat, de kerk,...voor pool 3 (artefakten)

De zintuigelijk niet-waarneembare relatiepatronen en processen worden daarentegen eerder abstrakt genommeerd, zoals bijvoorbeeld:

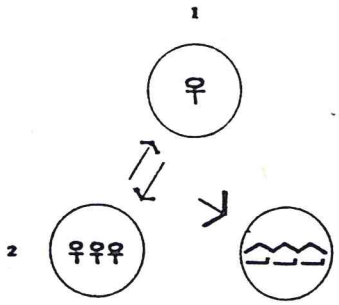
vriendschap, medelijden, betrokkenheid, uitstoting,... tussen 1 en 2
herkenning, vervreemding, symboliek,... tussen 2 en 3
gezellig, rustig, anoniem, adembenemend,... tussen 1 en 3

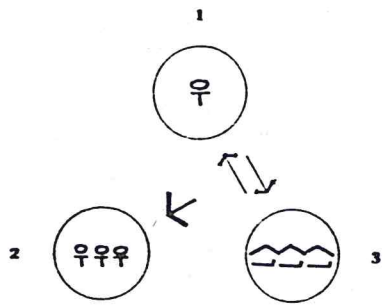
De wisselwerking tussen mensen en artefakten langs processen is wezenlijk kenmerkend voor onze maatschappelijke orde, en onderscheid zich daardoor van andere gemeenschappen.
De aard en de intensiteit van die werking wordt bepaald door ideologisch geladen menselijk denken.

DE ORDES of de inhoudelijke uitgestrektheid der ideologieën

Het belang van de theoretische benadering bij middel van de zoëven gedefinieerde drie polen wordt duidelijk als men, bij wijze van voorbeeld, heeft kunnen vaststellen dat sommige auteurs ondermeer van de stelling zijn uitgegaan, dat van zodra de sociale, morele en filosofische

omstandigheden van een periode voldoende gekend zijn (m.a.w. voldoende inzicht werd verkregen in pool 1 en pool 2, en hun onderlinge relaties) de architektuur van die periode voorspelbaar wordt. De artefakten (pool 3) zijn dan bepaald, in deze benadering althans, als een éénduidig en konsekwent resultaat van pool 1, pool 2 en de interrelaties tussen beide.

Anderen hebben ons voorgehouden dat artefakten, ontstaan als vormelijke materialisatie ter voldoening van de behoeften van het individu, spontaan zouden leiden tot een aangepast sociaal patroon.

Beide voorbeelden mogen duidelijk maken dat de inhoudelijke aspekten van ideologieën sterk kunnen variëren.
Ideologieën verschillen namelijk door hun inhoudelijke uitgestrektheid. Deze uitgestrektheid staat nu precies in nauwe relatie met de eerder gedefinieerde polen, of beter valt ermee samen.

Zo onderscheiden wij ideologieën die zich inhoudelijk uitsluitend richten op het vakgebied van diegene die het ideeënkomplex naar voor schuift. Wij denken hier aan architekten, urbanisten, ingenieurs, sociologen, psychologen, geneesheren,... die, vanuit hun vakdiscipline, vernieuwingen propageren en perspektieven openen binnen de eigen discipline.
Een ideologie met deze inhoudelijke uitgestrektheid definiëren wij als <u>ideologie van de eerste orde</u>.

De voornaamste ideologieën van deze orde welke hier ter sprake zullen komen, zijn uiteraard ideologieën ontsproten uit breinen van individuen (of groepen) nauw verbonden met de architekturale praktijk; met name architekten, ingenieurs, urbanisten,... vormgevers in het algemeen.
De ideologieën van de <u>eerste orde</u> hebben bijgevolg (binnen dit kader) uitsluitend betrekking op het artefaktieel-morfologisch patroon.

De ideologieën welke bovendien 'de mens' als individu, zijn ontplooiing en zijn fysisch en geestelijk evenwicht (zijn geluk) in hun ideeënrijkdom betrekken, noemen wij ideologieën van de <u>tweede orde</u>.

Zij hebben betrekking op het artefaktieel-morfologisch patroon en het individu, als entiteiten, en op de relaties die hen onderling binden.

De meest komplete ideologie is de ideologie van derde orde.
Zij omvat de inhoudelijke totaliteit der drie polen en hun onderlinge regelmechanismen.
Deze ideologische vorm genereert ideeën en visies gerelateerd op 'DE gebouwde omgeving', zoals die eerder werd gedefinieerd als samenhangend geheel van artefaktieel-morfologische en socio-kulturele ruimtelijke patronen.

De ideologie van de vierde orde tenslotte zou men als irrelevant binnen de kontekst van dit werk kunnen beschouwen.
Zij refereert qua inhoudelijke uitgestrektheid naar het individu en de groep, maar vooral naar de sociale groep in zijn samenstelling en zijn interne regelmechanismen als basis voor een andere samenlevingsvorm.
Het belang van deze ideologie ligt voornamelijk in haar relativerend karakter t.o.v. architektuur binnen het maatschappelijk bestel.

Om tot een duidelijk overzicht te komen van de hiervoor gedefineerde ideologieën inzake hun inhoudelijke uitgestrektheid werd het volgend schema als visualisatie daarvan opgesteld.

INHOUDELIJKE UITGESTREKTHEID DER IDEOLOGIEËN

			symbool	1°orde	2°orde	3°orde	4°orde
Binnen het eigen vakgebied van de vormgever (architekt,ingenieur,urbanist..)	ARTEFAKTIEEL MORFOLOGISCH patroon	DE GEBOUWDE OMGEVING					
Gerelateerd op 'DE MENS' het individu,zijn ontplooiing, zijn geluk	SOCIO-KULTUREEL RUIMTELIJK patroon						
Gerelateerd op de organisatie van de samenleving : SAMENLEVINGSVORM							

kenmerken van de ordes

Analytisch denken ligt meestal aan de basis van elke positieve kennis. Toch zijn synthese en kontinuiteit erg belangrijk, zoniet essentieel bij elke studie.

Maar analyseren betekent opsplitsen, soms katalogeren, en heeft als nefaste konsekwentie dat processen en fenomenen tijdelijk worden bevroren tot een ding om aandachtige observatie toe te laten. Dit isoleringsbeginsel kan aanleiding geven tot verlies aan globaal inzicht maar laat daarentegen toe fenomenen met gelijke diepgang naast elkaar te plaatsen, te vergelijken en te relateren (soms te relativeren).

Het opsplitsen van het ideeëngoed binnen het architekturaal gebeuren in orden, zoals hiervoor is gebeurd, draagt dit gevaar en deze mogelijkheden ook inherent in zich mee.
De aldus gedefinieerde orden laten, naar mijn oordeel althans, onderscheid en bijgevolg analyse toe van ideologieën op basis van gelijke diepgang. Ze staan nochtans, zoals zal blijken, duidelijke inhoudelijke verschillen binnen dezelfde orde (dezelfde diepgang) geenszins in de weg.

Ideeën en ideologieën hebben nu de eigenaardige eigenschap dat ze niet of nauwelijks dateerbaar zijn zoals historische gebeurtenissen (natuurrampen, tentoonstellingen,...). Ze ontstaan niet als bij donderslag, maar groeien meestal naar aanleiding van een uitgesproken ontevredenheid omtrent een bestaande situatie of evolutie. Ze verdwijnen nooit, terwijl hun belangrijkste kenmerk hun aktualiteitswaarde is.
Het is eenvoudig vast te stellen hoe gezonde ideologieën geheel of deels door de loop der tijden terug hun aktualiteitswaarde bevestigen binnen maatschappelijk daartoe gunstige situaties.
Diverse grootmeesters op de internationale architektuurscène stralen niet door de originaliteit van hun ideeën, maar precies door hun originaliteit in het kombineren van diverse ideeën, meestal door anderen voordien geformuleerd.
Deze originele kombinatie bezit de potentie om vervolgens tot een ideologisch krachtenveld uit te groeien.
Aldus benaderen wij zeer dicht de inhoud die de franse filosoof Destutt de Tracy (1754-1836) hechtte aan de term 'ideologie' en welke hij vanaf 1801 verklaarde als de 'studie van de origine van ideeën, van hun expressie in taal en van hun kombinatie binnen het denken'. (13)

Historische gegevens leren nu, dat naast verscheidene bijzonder belangrijke koncepten van de 20ste eeuw, vele ideeënkombinaties geformuleerd in onze eeuw hun voedingsbodem diep in de 19de eeuw en zelfs voordien onderkennen. Vandaar

(13) Destutt de Tracy, 'Eléments d'idéologie', 1801, geciteerd in 'A history of philosophy' vol.9, part I, p.18 van Fr. Copleston - 1974.

dat het essentieel is deze punten van ideologische kristallisatie uit de vorige eeuwen te situeren binnen hun kontekst, teneinde het kombinatiegebeuren onder invloed van interne en externe krachten, te kunnen evalueren.

Maar naast de gevaren van analyse (soms leidend zoals bij Ch. Jencks tot katalogiseren als doel op zich) en naast de vaagheid die dikwijls bestaat rond het ontstaan en de groei van ideeën, wekt het hanteren van voornoemde ordes nog een andere niet geringe moeilijkheid.
Die moeilijkheid heeft namelijk te maken met de precieze inpasbaarheid van de geformuleerde ideologie in het ordestelsel.
Grotendeels ligt de oorzaak hiervan in de vage formulering van meestal sekundaire uitspraken van diegene die een bepaald ideeënkomplex heeft naar voor geschoven. Daardoor is de ideologie op het eerste zicht niet klaar en duidelijk bij een van de ordes onder te brengen, temeer omdat dikwijls vage, onduidelijke relaties gelegd worden met ideologieën van hogere orde.

Beschouwen wij bij wijze van verduidelijking en als illustratie van het voorgaande de uitgangspunten van de duitse architekt Bruno Taut zoals hij die formuleerde in 'Die Neue Baukunst' van 1929.
Hij komt daarin tot de konklusie dat van zodra gebouwen op een zuiver funktionalistische manier worden gekoncipieerd en gebouwd, dit inherent aanleiding zou geven tot nieuwe, eigen estetische wetten.

Tot dusver is zijn standpunt duidelijk van 1ste orde.
Maar nadien voegt hij daaraan toe dat de architekt welke op die wijze denkt en handelt, kan doorgaan als 'de schepper van een etisch en sociaal karakter'.
Bovendien zouden de mensen die het gebouw zouden gebruiken, voor gelijk welk doel, door de struktuur van het bouwwerk aangezet worden tot een beter gedrag met betrekking tot hun handelingen en relaties onder mekaar. Aldus wordt architektuur de generator van nieuwe sociale gebruiken, zo stelt hij; een centrale agent bij de vernieuwing van de samenleving.

Dit is duidelijk een uitspraak met 3de orde inhoud. Maar deze zinnen blijven sloganeske uitspraken van sekundair belang in de ideologie van Taut. Daar waar hij zeer specifieke en konkrete aanduidingen geeft omtrent de nieuwe architektuur, blijft hij uiterst vaag omtrent haar sociale rol en verzwijgt hij integraal hoe, wanneer, met welke middelen en in welke mate architektuur die centrale agent kan zijn die een algehele vernieuwing binnen de samenleving moet bewerkstelligen.

Hieruit moge blijken dat een ideologie, in eerste opzicht van 3de orde, in wezen slechts duidelijke aanwijzingen verstrekt van 1ste orde. Dit betekent bovendien dat uitermate voorzichtigheid is geboden bij de evaluatie van een ideologie naar een bepaalde orde.